

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ ЯК ОДИН ІЗ ВИКЛИКІВ ВІЙНИ

Сторожук С. В.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри української філософії та культури
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Гоян І. М.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри соціальної психології
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ*

У сучасному інтелектуальному дискурсі гендерна рівність розглядається не тільки як запорука сталого суспільного розвитку, а й невіддільна складова соціальної справедливості. Рівні права та можливості для самореалізації жінок і чоловіків, як показує євроатлантичний соціальний досвід, сприяють повноцінному розкриттю людського, а з ним і професійного потенціалу націй та держав, сприяючи тим самим розвитку інклюзивного суспільства та загального добробуту. Натомість гендерні диспропорції, що історично утвердилися в багатьох суспільствах, мають прямо протилежні наслідки. Вони призводять до неефективного використання людського капіталу, що, своєю чергою, негативно відбивається на економіці країн і навіть цілих регіонів. Така ситуація спричинена тим, що гендерні стереотипи та обмеження, які, як відомо, впливають з архаїчних уявлень про соціальні ролі чоловіків та жінок, призводять до втрати цінних для економіки соціальних активів, унаслідок чого економіка страждає через обмежений людський капітал та невиразну конкуренцію.

Попри безапеляційний економічний та соціальний ефект соціальної рівності, в Україні, яка ратифікувала цілу низку міжнародних документів та розробила національне законодавство щодо захисту прав жінок, до початку повномасштабного вторгнення росії проглядався виразний статевий антагонізм та гендерні упередження. Така ситуація істотно гальмувала розвиток інклюзивного суспільства, підриваючи водночас національну єдність. «Велика війна», що консолідувала українців у боротьбі зі спільним ворогом, могла знівелювати історично

сформовані гендерні диспропорції в українському суспільстві завдяки активній участі жінок у протидії військовій агресії. Утім істотних здобутків на цьому шляху в цей час так і не відбулося, що яскраво демонструють дані Глобального звіту про гендерні розриви (Global Gender Gap Report) Всесвітнього економічного форуму (World Economic Forum). Згідно з ним гендерний розвив в Україні у 2022 році становив 29% [2].

Поряд з економічними диспропорціями, початок війни, як свідчать дані аналітичного центру Cedos, призвів до посилення патріархатних гендерних стереотипів, згідно з якими функція жінки полягає в піклуванні про дітей та родину [7]. Поширення таких переконань вимагало від жінок переміщення в межах країни або за кордон заради збереження життя та здоров'я членів своєї родини й передусім дітей. Утім, ця цілком закономірна в умовах війни інтенція, супроводжується цілою низкою негативних процесів, серед яких можна згадати відтік кваліфікованих кадрів з країни, посилення гендерних диспропорцій, зростання рівня травматизації суспільства через розірвання родинних зв'язків. Крім того, зосереджені переважно на турботі про родину та дітей жінки значно частіше, а ніж в довоєнний період, почали стикатися з викликами пов'язаними з втратою роботи чи житла, зменшенням доходів тощо.

Посилення патріархатних стереотипів негативно відобразилися й на жінках відкритих до викликів воєнних реалій. Так, за даними того ж аналітичного центру Cedos, жінки, які були готові долучитися до ЗСУ чи територіальної оборони нерідко зазнавали дискримінації за ознакою статі, оскільки на думку суспільства, вони проявляючи готовність брати на себе «чоловічі» ролі [7].

Загалом унаслідок посилення гендерних стереотипів з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну та вимушеного переміщення жінок, основні важелі влади опинилися в чоловічих руках, натомість за жінкою закріпилися традиційно жіноче піклування про родину та безоплатна домашня робота. Послугуючись історичним досвідом другої світової війни можна очікувати посилення патріархатного укладу й у повоєнній Україні та викликів спричинених ним. У цьому контексті доречно згадати опубліковану в 1963 р. та широковідому сьогодні роботу К. Фрідан «Загадка жіночності» [1]. Тут дослідниця однією з перших у європейському інтелектуальному дискурсі показала негативні для ментального здоров'я жінки наслідки посилення патріархальних відносин після другої світової війни та окреслила специфічну для того часу соціальну проблему професійного самовизначення жінки.

Немає сумніву, що означені нами гендерні диспропорції та стереотипи є не тільки вагомою перешкодою на шляху становлення в Україні справедливого суспільства загального добробуту, а й негативно впливають на ментальне здоров'я суспільства. Як відомо, внаслідок повномасштабного вторгнення росії багато українок зазнали жорстоких психічних знущань та звірського сексуального насильства з непоправними для фізичного та психічного здоров'я наслідками. Їхнє нівелювання та повернення травмованих жінок до нормального життя потребує довготривалого процесу детравматизації, який не можливий без готовності та відкритості суспільства до страшних свідчень травмованих. Утім сформувати останні в умовах панування гендерних стереотипів та упереджень буде вкрай проблематично, що може призвести до самоізоляції, а згодом і ресентименту чи соціальної депривації [5; 6]. Поява останньої, за наявності великої кількості травмованих, мало сприятиме соціальній інклюзії чи розвитку національного почуття.

Як бачимо, проблеми породженні гендерними диспропорціями, можуть мати доленосне значення у повоєнній Україні. Прямі військові втрати насамперед серед працездатних чоловіків будуть призводити до зростання ваги жіночої праці у відновленні економічного потенціалу держави. Втім в умовах гендерної нерівності повернути втрачений соціальний капітал та стимулювати соціальну активність жінок вкрай складно. А це означає, що вже сьогодні держава повинна створити сприятливий світоглядний, психологічний та законодавчий клімат для професійної самореалізації жінок, тим самим підготувавши плідний ґрунт для європейської інтеграції України.

Література

1. Friedan, Betty. *The Feminine Mystique*. W. W. Norton & Company, 1963. 560 p.
2. *Global Gender Gap Report 2022*. 13 July 2022. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2022/digest/>
3. Storozhuk S., Goian I. Socio-Cultural and Ideological Preconditions of Gender Equality. *Future Human Image*. 2017. Vol. 8. P. 149–159.
4. Storozhuk, S., Goian, I. Gender equality in the context of social relations. *Cherkasy University Bulletin : Philosophy*. 2018. Вип. 1, С. 3–16.
5. Storozhuk S., Kryvda N., Hoian I., etc. Mental health after trauma: individual and collective dimensions. *Wiadomosci Lekarskie*. 2022; 75(8): 1924–1931.
6. Storozhuk S, Petraniuk A. etc. A healthy society: social challenges of digitalization and the ways to overcome them (the ukrainian experience).

Wiad Lek. 2023;76(9):2103–2111. doi: 10.36740/WLek202309129. PMID: 37898951.

7. Вплив війни на можливості жінок: результати дослідження. Cedos. URL: <https://cedos.org.ua/vplyv-vijny-na-mozhlyvosti-zhinok/>